

Pandémia, változás és infodémia: közösségimédia-használat az új típusú koronavírus-járvány ideje alatt

Sándor Alexandra - 2021. 09. 19.

1. Bevezetés

Nem meglepő tehát, hogy a társadalmat érintő változások manapság gyakran már a közösségi média használatával is kölcsönhatásban állnak. Mivel ez az online tér azonnali reakciót tesz lehetővé, Kínában például 10-14 nappal hamarabb tetőzött az új típusú koronavírus-járványra vonatkozó internetes keresések és közösségimédia-bejegyzések száma, mint az új megbetegedések számát tekintve maga a járvány (Li et al. 2020). A közösségi média két alapvető sajátossága, hogy átível a földrajzi és a kulturális határokon, illetve a hagyományos tömegkommunikációs modellel szemben az üzenet fogadói is feladó szerepet töltenek be, amennyiben megosztják a bejegyzéseket. Így „infodémiáról” is beszélhetünk, hiszen a közösségimédia-platformokon számszerűen kimutatható a világjárvánnyal kapcsolatos információk terjedésének dinamikája (Cinelli et al. 2020). Jelen tanulmány célja, hogy magyarországi és szociológiai nézőpontból gyors helyzetképet adjon az ezzel kapcsolatos tapasztalatokról és a gyakorlatokról a 2020. március 11-én kihirdetett hazai járványügyi veszélyhelyzet június közepére várható vége előtti hetekben.

2. Az új típusú koronavírus-járvány – mint globális társadalmi esemény

2019 decemberében járta be a világsajtót a hír, hogy egy olyan koronavírus kezdett el terjedni közép-kínai régió legnépesebb városában, Wuhanban – ahol csaknem 12 millióan élnek, tehát többen, mint a tizenegyszer akkora területű Magyarországon összesen –, amelyet korábban még nem mutattak ki embereknél. Nem volt nehéz megjósolni, hogy a magas wuhani népsűrűség kedvezni fog a kórokozó cseppfertőzés útján történő terjedésének. Így is történt: először Ázsia többi részén, majd a kontinensen kívül is megjelent, mindössze néhány hét alatt száznál is több országot érintve (Remuzzi–Remuzzi 2020). A WHO (World Health Organization, az ENSZ Egészségügyi Világszervezete) 2020 januárjában hirdette ki, hogy a járvány világméretű közegészségügyi vészhelyzetnek minősül. A minősítés oka, hogy az új koronavírus rendkívül fertőzőképes, igen gyorsan terjed, ráadásul különösen veszélyes azokra, akiknek valamilyen oknál fogva gyengébb állapotú a szervezetük és az immunrendszerük: a szakértők éppen ezért az új megbetegedések folyamatos nyomon követését, a regisztrált fertőzettekkel kapcsolatba lépők tesztelését, kijárási korlátozásokat (karantént) és fizikai távolságtartást javasoltak (Sanche et al. 2020). Szigorú kijárási korlátozást Európán belül Lombardiában kellett először foganatosítani a megbetegedések ugrásszerű növekedése miatt 2020. március 8-án, miután Olaszországban február 21. óta csaknem exponenciálisan növekedett a fertőzöttek száma, s 9-11%-uk intenzív terápiás ellátásra szorult (Remuzzi – Remuzzi, 2020). Magyarországon 2020. március 11-én hirdették ki a járványügyi veszélyhelyzetet, amelyet március 28-án életbe lépő kijárási korlátozás követett: ez eredetileg két hétre (április 11-ig) szólt, április 9-én azonban a kormány határozatlan időre meghosszabbította. A korlátozások fokozatos enyhítése május 4-én kezdődött el vidéken, majd május 18-án Budapesten, miután a fertőzések száma lényegesen csökkent.

3. A változás szociálpszichológiája

Mi történik akkor, ha egyik napról a másikra az otthonunk válik azzá az élettérrel, ahol az összes interakciónk zajlik? Ha a munkahelyi íróasztalunkat felváltja az otthoni, a megbeszélések pedig nem tárgyalóhelyiségben, hanem valamilyen

online platformon történnek? Ha bezárnak az iskolák, így ugyancsak valamilyen online platformon keresztül folyhat a tanítás? Ha egy közösség tagjai szinte kizárólag virtuálisan tudják tartani a kapcsolatot egymással? Ezekre a kérdésekre számos tudományterület szemszögéből lehet válaszolni, így célszerű multidiszciplináris megközelítést alkalmazni. A szociálpszichológia azonban akár önmagában is képes olyan értelmezési keretet nyújtani, mellyel rávilágíthatunk a Covid19-járvány társadalmi hatásaira. Az emberi elme szereti az állandóságot. Az életünkben vannak „biztos pontok”, amiknek az elvesztése érzékenyen érintene bennünket. A változás azért lehet nehéz, mert megkövetelheti tőlünk, hogy mi is változzunk, változtassunk: előfordulhat, hogy egyszerűen „nem engedi” folytatni a napi rutinunkat, az addig jól bevált mintáinkat. A változás tehát egyenlő a kihívással, és ez mindenkire igaz, az arra adott reakcióban viszont óriási különbségek vannak. A járvánnyal kapcsolatos bizonytalan előrejelzések, a fertőzéstől és az erőforrások hiányától való félelem, a személyes szabadságot mindeztől ismeretlen módon korlátozó intézkedések, a kisebb-nagyobb anyagi veszteségek, és a médiában terjedő ellentmondásos üzenetek érzelmi megterhelést jelenthetnek, növelve a Covid19-hez köthető pszichiátriai megbetegedések kockázatát (Pfefferbaum – North 2020). A szakirodalomban hetek alatt meghonosodott a „koronavírus-szorongás” kifejezés, ami nem csupán a megbetegedéstől való félelmet jelenti, hanem a járvány miatt megváltozott körülmények miatti nehézségekre adott reakciót. Óriási változás, hogy egyik pillanatról a másikra íródott át a legtöbbünk mindennapi életét meghatározó intézmények – iskola, munkahely – működési rendje, s a társas kapcsolatok javarészt az online térbe kerültek. Ráadásul ez a változás most nem csupán egyénileg következett be, hanem a járvány sújtotta országokban globálisan, ösztársadalmi szinten. És kölcsönhatásba lépett egy másik változással, amit a közösségi média hozott az életünkbe az elmúlt évtizedekben: ott virtuális önreprezentációt folytatunk, amelyre kihatnak a „való életbeli” (egyéni vagy társadalmi szintű) változások (Hogan – Quan-Haase 2010), ugyanakkor a „való élet” (egyéni vagy társadalmi szintű) történéseinek jelentős részéről is a közösségi médiából értesülünk.

4. A közösségi média – mint fő interakciós tér

Az új típusú koronavírus-járvány miatti karantén idején fokozódott a közösségi média szerepe – mind az egyén, mind pedig a társadalom életében. Az internetkapcsolat jelentette a „köldökszínórt”, amelyen keresztül értesülhettünk a fejleményekről, és tarthattuk a kapcsolatot a külvilággal, beleértve a velünk nem egy háztartásban élő családtagokat, a barátokat, illetve az iskola- vagy munkatársakat is. A közösségi média jelentőségét már egy korábbi koronavírus-járvány, a 2002-ben kirobbant és 2003-ra lecsengett SARS (Severe Acute Respiratory Syndrome, Súlyos Akut Légzőszervi Szindróma) kapcsán is elismerték, mint a lakosság tájékoztatására szolgáló és a közegészségügyi intézkedések betartására mozgósító legfontosabb eszközök egyikét; valamint azt is, hogy a közösségimédia-diskurzusok tér- és időbeli elemzésével hiteles képet kaphatunk a járványügyi helyzetről, sőt akár valós idejű térképet is generálhatunk (Ding 2014). Ehhez elengedhetetlen az információk hitelességének ellenőrzése, azok megfelelő rangsorolása a hiteles források előnyben részesítésével, s az információterjedési folyamatok pontos megértése is.

4.1 Információ és dezinformáció

Természetes, hogy a járvány kapcsán megnőtt az egészségvédelemmel kapcsolatos információk aránya a közösségi médiában. Mind az orvosok és más egészségügyi szakemberek, mind pedig a politikai döntéshozók éltek azzal a lehetőséggel, hogy gyorsan és hatékonyan juttassanak el ezzel kapcsolatos tájékoztatást a lakosság számára. A közösségi média legfőbb hiányossága azonban abból ered, ami a legnagyobb előnye is egyben: abból, hogy a közzétett információk az újramegosztások révén ugyancsak „víruszerűen” terjedhetnek anélkül, hogy szakmai ellenőrzésen mennének keresztül. A közösségi média (mint eszköz)

érdeme tehát múlhatatlan a hiteles egészségvédelmi információk terjesztésében, ugyanakkor a téves értesülések egyik legfőbb elosztóbázisa is egyben. Fennáll a nem megfelelően interpretált vagy tudományosan nem alátámasztott, esetleg egyenesen téves kutatási eredmények elterjedésének veszélye. Mivel a megosztási hajlandóságban jelentős szerepet játszik az adott információ által kiváltott érzelmi hatás (Stieglitz – Dang-Xuan, 2013), a felhasználóknak érdemes az erőteljes érzelmi impulzust jelentő bejegyzéseket racionális szemszögből is megvizsgálniuk.

4.2 Mentálhigiénés aspektus

A közösségimédia-használat lehetséges következményeinek súlyosságára mutat rá a dokumentált eset, amikor 2020. február 12-én öngyilkos lett egy indiai férfi, aki – miután orvosa közölte vele, hogy másfajta vírusos fertőzése van – tévesen a koronavírussal hozta összefüggésbe a tüneteit, és megszállottan elkezdett olyan videókat nézni a közösségi médiában, amelyeken nyilvános helyeken estek össze koronavírusos, később akaratuk ellenére kórházba szállított kínaiak (Goyal et al. 2020). Noha ez szélsőséges példának tűnhet, elgondolkodtató abból a szempontból, hogy a felhasználók mennyire hagyják magukat befolyásolni a közösségi médiában látott információktól. Már csak azért is, mert a depresszió, a szorongás, valamint e kettő kombinációja a Covid19-járvány alatt, sőt annak gócpontját jelentő Vuhanban is nagyobb arányban volt megfigyelhető azoknál, akik gyakrabban használják a közösségi médiát (Gao et al. 2020).

4.3 Óvintézkedések

A közösségimédia-platformok gyorsan reagáltak a dezinformáció jelentette veszélyre, s igyekeztek ennek megfelelően módosítani az algoritmusukat, amely bizonyos törvényszerűségek szerint rendezzi a bejegyzéseket minden egyes felhasználó számára. Erre annál is inkább szükség volt, mivel bebizonyosodott, hogy a világ jelenleg legnagyobb közösségimédia-platformjának számító Facebook alapján kimutatható: a Covid19 földrajzi terjedése összefügg a felhasználók online kapcsolati hálójával (Kuchler et al. 2020). A Facebook és az Instagram már 2020 januárjától kiemelt lehetőséget biztosított az edukációs jellegű tartalmak megjelenítésére a WHO, a CDC (Centers for Disease Control and Prevention, az egyesült államokbeli betegségmegelőzési és járványügyi hivatal), illetve az egyes országok helyi egészségügyi hatóságai részéről. A hivatalos információforrásokra figyelmeztető ablak mindig felugrott, ha valaki koronavírus-járvánnyal kapcsolatos tartalomra kattintott ezeken a közösségi médiumokon. A Facebookon és az Instagramon emellett március közepén elindult a valós idejű hiteles tájékoztatást nyújtó, világszerte elérhető Covid19 Információs Központ, ami állandó gombot kapott a hírfolyam tetején. A két közösségi platformot működtető cég híradása szerint 2020. március 25-ére már több mint egymilliárd embert sikerült hiteles információforrásokhoz irányítani (Clegg 2020). Ezzel párhuzamosan elkezdődött és jelenleg is tart a hivatalos ajánlásoknak ellentmondó értesülések terjedésének korlátozása, eltávolítása, illetve szankcionálása. A WhatsApp elindította a WHO Health Alert szolgáltatást, ami napi beszámolót tartalmaz a Covid19 statisztikákkal kapcsolatban, emellett pedig prevenció tanácsokat, és szakértői válaszokat a gyakran ismételt kérdésekre. A Viber ugyancsak a WHO Coronavirus Info közösséget, ahol szintén valós időben frissülő információk találhatóak a legfrissebb hírekkel, statisztikákkal, megelőzési javaslatokkal, maszkhasználati tudnivalókkal, továbbá kérdésekkel és válaszokkal. A nem nyilvános – két vagy több felhasználó közötti – üzenetváltásokban azonban az üzemeltetőnek nincs lehetősége az információk szűrésére és szelektálására, elvégre a magánjellegű kommunikáció korlátozása komoly etikai és jogi kérdéseket vetne föl.

5. Összegzés

A fentiek tekintetében megállja a helyét a kijelentés, hogy a Covid19 nem „csupán” pandémia, hanem infodémia is egyben. A hagyományos tömegmédiához képest eltérő felépítésű közösségi médiumok – ahol az üzenetek címzettjei maguk is

feladóvá válhatnak a tartalmak újbóli megosztásával, immáron más kontextusba helyezve azokat – kulcsszerepet töltenek be az információk terjesztésében és terjedésében. Mivel azonban a megosztás aktusának mozgatórugója szociálpszichológiai kutatások szerint elsősorban emocionális háttérű, ezért mind az üzemeltetőknek, mind pedig a felhasználóknak érdemes tudatosan viszonyulniuk a közösségi médiában látottakhoz, mindig szem előtt tartva a hitelesség alapvető kritériumait.

2020. június 7.

Irodalom

71/2020. (III. 27.) Korm. rendelet a kijárási korlátozásról, Magyar Közlöny, 2020(56)
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A2000071.KOR>

Cinelli, M. et al. 2020. The COVID-19 Social Media Infodemic.
<https://arxiv.org/abs/2003.05004> [Letöltve: 2020. 06. 05.]

Clegg, N. Combating COVID-19 Misinformation Across Our Apps.
<https://about.fb.com/news/2020/03/combating-covid-19-misinformation/>
[Letöltve: 2020. 06. 06.]

Ding, H. 2014. Transnational Quarantine Rhetorics: Public Mobilization in SARS and in H1N1 Flu. *Journal of Medical Humanities*. 35(2): 191-210.

Gao, J. et al. 2020. Mental health problems and social media exposure during COVID-19 outbreak. *PLoS One*. 15(4) <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0231924>

Goyal, K. et al. 2020. Fear of COVID 2019: First suicidal case in India! *Asian Journal of Psychiatry*. 49: 101989.

Hogan, B. – Quan-Haase, A. 2010. Persistence and Change in Social Media. *Bulletin of Science, Technology & Society*. 30(5): 309-315.

Kuchler, T. – Russel, D. – Stroebel, J. 2020. The Geographic Spread of COVID-19 Correlates with Structure of Social Networks as Measured by Facebook. *National Bureau of Economic Research Working Paper No. 26990*.

Lee, S. A. 2020. Coronavirus Anxiety Scale: A brief mental health screener for COVID-19 related anxiety. *Death Studies*. 44(7): 393-401.

Li, C. et al. 2020. Retrospective analysis of the possibility of predicting the COVID-19 outbreak from Internet searches and social media data, China, 2020. *Euro Surveill*. 2020 25(10)
https://www.eurosurveillance.org/content/10.2807/15607917.ES.2020.25.10.2000199#html_fulltext

Pfefferbaum, B. –North, C. S. 2020. Mental Health and the Covid-19 Pandemic. *New England Journal of Medicine*. <https://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMp2008017>
[Letöltve: 2020.06.05.]

Remuzzi, A. – Remuzzi, G. 2020. COVID-19 and Italy: what next? *The Lancet Haematology*. 7(5): 365-366.
[https://www.thelancet.com/article/S01406736\(20\)30627-9/fulltext](https://www.thelancet.com/article/S01406736(20)30627-9/fulltext)

Sanche, S. 2020. High contagiousness and rapid spread of severe acute respiratory syndrome coronavirus 2. *Emerging Infectious Diseases*. 26(7).
https://wwwnc.cdc.gov/eid/article/26/7/20-0282_article

Steiglitz, S. – Dang-Xuan, L. 2013. Emotions and Information Diffusion in Social Media—Sentiment of Microblogs and Sharing Behavior. *Journal of Management Information Systems*. 29(4): 217-248.

van Dijck, J. – Poell, T. 2013. Understanding Social Media Logic. *Media and Communication*. 1(1): 2-14.

A szerző az ELTE TTK Szociológiai Doktori Iskolájának hallgatója. E-mail:
sandor.alexandra.valeria@tartk.elte.hu

Nincs hozzászólás!

Your Email address will not be published.

Save my name, email, and website in this browser for the next time I comment.

Ez az oldal az Akismet szolgáltatást használja a spam csökkentésére. **Ismerje meg a hozzászólás adatainak feldolgozását** .

© 2022 e-nyelvmagazin.hu. All rights reserved.